

Iva Curk: *Arma virumque ... Ob tvarnih virih o rimski dobi na Slovenskem*. Ilustracije Vili Vrhovec. Trda vezava z barvnim ovitkom, 111 fotografijami, večidel avtorja B. Križa. Državna založba Slovenije, Ljubljana 1999.

Knjiga je nastala, kot pravi avtorica, na pobudo založnika kot dopolnilno branje srednješolcem in vsem tistim, ki jih rimska doba podrobneje zanima.

Knjiga skriva pod videzom poljudnega šolskega dela pravo zakladnico občudujočega arheološkega, zgodovinskega in lingvističnega znanja avtorice. Na dobrih sto straneh gostega tiska in sto enajstih fotografijah in risbah se esejistično seznanjamo z materialno kulturo rimskega časa v naših krajih. Pripoved nam približa prebivalstvo, upravo, vojsko, tehniko in znanost, urbanizem in gospodarstvo, umetnost, verstva in medicino. Na koncu spoznamo oblačenje v rimski dobi, prehranjevanje, bivališča, zabavo in družino skozi proces romanizacije. Delo se zaključi s pregledom urejenih arheoloških najdišč, žal brez pregledne karte ali uporabnega opisa dostopa. Sledi bibliografija in nazadnje (pre)skromna časovna razpredelnica s kratkimi, večkrat nejasnimi besednimi zvezami, ki naj bi označevale dogodke ali celo zgodovinske procese.

Knjiga je zasnovana esejistično, v posameznih delih se celo želi približati prijaznemu dialogu z bralcem, toda nikoli se nisem znebila vtisa, da prav zaradi avtoričinega velikega strokovnega znanja in zgoščenega, mestoma tudi (pre)učenegega jezika in obsežnosti navajanja podatkov, dialog z bralcem ni mogoč. Precej je odlomkov latinskih tekstov starih rimskih piscev, ki jih avtorica stresa občudujoče lahkotno in mimogrede, toda z vsem tem obsežnim znanstvenim aparatom se nehoti vzpostavlja nelagodje avtoritarnosti. Zaradi očitnega stremjenja k poljudnosti pripovedi pa se je na drugi strani avtorica istočasno odpovedala strokovnim izrazom, vendar je žal zato mnogokrat zašla v zanke predolgega, včasih pa tudi nenatančnega izražanja.

Knjiga je, kot avtorica trdi, namenjena srednješolski populaciji in naj bi vzpodbujala v mladih *libido sciendi*. Meni je vzbujalo branje vtis, da se zaradi preobsežnosti podatkov, ko skuša avtorica v enem stavku zaobjeti več povsem različnih in včasih tudi nezdržljivih tem, nit čiste pripovedi zabriše in razdrobi, zaradi česar se jedro dela (žal) ves čas izgublja. Delo, ki hoče biti poljudno, pa najsi bo razstava ali vodnik (v tem primeru po rimski dobi) se mora zavestno odpovedati vsemu, kar bralca odvrta od glavne pripovedi. Le malo (mladih) junakov bo ob takšni toči podatkov in besednega bombardiranja vztrajalo v verbalni bitki do konca. Sicer pa, mar si je bralec zares želel bojevanja, ko je kupil knjigo o rimski dobi na Slovenskem?

Kljub mojim pomislekom, ki so seveda čisto osebne narave, malce pa tudi sad izkušenj pedagoškega in andragoškega dela, knjiga ostaja zanimiva obogatitev v preskromni slovenski zakladnici poljudnih del, zato se sprašujem, zakaj knjige ni v ponudbi naših muzejskih trgovin?

Verena VIDRIH PERKO

Ljudmila Plesničar Gec: *Urbanizem Emona*. Mestni muzej Ljubljana, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana 1999. 247 strani, 323 črno-belih in barvnih fotografij, skic in risb.

Arheološka javnost vedno željno pričakuje publikacije o Emoni, kajti desetletja raziskovanj še niso dovolj pregledno objavljena. Glede na to, da si v nobenem od ljubljanskih muzejev že dolgo ni moč ogledati pregledne razstave o antičnem mestu, je bil napovedan Urbanizem Ljudmile Plesničar Gec toliko bolj zaželen.

Vse od renesanse dalje se odpirajo in le postopoma rešujejo kompleksni problemi glede lociranja najdišča, lege znotraj province Panonije ali matične Italije in nenazadnje vprašanja, ali je bila Emona kolonija ali legijski tabor. Iz cele vrste publikacij in

različnih interpretacij se je pokazalo, da gre verjeti v prvi vrsti le strokovnjakom, ki zares dobro poznajo vire in jih tudi pravilno interpretirajo, najsi bodo to epigrafske, zgodovinske ali arheološke narave. Ker je avtorica pričujočega dela dolgoletna izkopavalka in raziskovalka Emona, je bila objava toliko bolj pričakovana, posebej v občutljivih primerih tistih vprašanj, kjer bi zares nekaj novega lahko povedala le dobra študija emonskih stratigrafij in arheološkega gradiva.

V uvodu se seznanimo z geografsko lego, nekaterimi zgoraj omenjenimi problemi ustanovitve in lege, vendar se avtorica proti pričakovanju bralca odloči, da ne bo ponavljala (že omenjenih) stališč, niti se ne izreka glede vključitve Emona v Italijo ali Panonijo. Delno poda zgodovinski oris v poglavju o Emoni v starih načrtih in preide na poglavje o planiranju mesta. Razpravo o izvoru ortogonalno načrtovanega mesta iz kultur *terramare* ovrže avtorica sama in je na nek način škoda, da jo sploh vključi v delo, ki sicer nasplošno ni problemsko zasnovano. Na novo ustanovljene kolonije v Galiji Cisalpini so imele povsem strateško vlogo v procesu vsestranskega projekta razparceliranja plodne zemlje, razseljevanja staroselskih prebivalcev, ki so jih spremljali obsežni agrarni posegi, kot so izsuševanje, melioracijska dela, krčenje gozdov, urejanje rečnih strug in povezovanje s kanali ter nenazadnje z gradnjo cestne mreže. Kolonizacija je bila neločljivi del strategije širjenja rimske države in nedvomno je prevzemanje oblik vojaškega tabora ali obratno, razporeditev vitalnih zgradb v nanovo ustanovljeni koloniji, v obeh primerih domala istega pomena. Oboje je le del kompleksnega, do zadnje podrobnosti izdelanega strateškega načrta širjenja in obrambe na novo koloniziranih ozemelj.

Avtorica skuša nadalje pojasniti prastare rituale, ki spremljajo ustanovitev novih mest. Omenja etruščanske običaje avgurov, ko so obredno označili središče (*umbilicus*), se obrnili proti vzhodu (od tod danes beseda orientirati se), razširili roki in zaznamovali *cardo*; to je os, okoli katere se suka sonce. Pravokotno na kardo je tekla *decumanus*, ki je torej vedno potekal od vzhoda proti zahodu. Nastale so štiri mestne regije, tista pred svečenikom se je imenovala *pars antica*, za njim *p. postica*. Levo je ležala *pars sinistrata*, desno (torej na jugu) *pars dextrata* ali še natančneje; *antica dextrata* in *postica dextrata*, ter *antica dextrata* in *antica sinistrata*. Z obredom prve brazde, *sulcus primigenius* (relief z upodobitvijo obreda je ohranjen v muzeju v Akvileji), je bil mestu začetan obseg, na sekališčih z glavnim dekumanom in kardom so nastala štiri glavna mestna vrata. Z določitvijo stranskih dekumanov in kardov pa se je izoblikovala ortogonalna razporeditev posameznih stanovanjskih blokov, *insulae*.

Sledi daljša razprava o ortogonalnih zasnovah ustanovljenih mest, faktografska primerjava z mesti Deste regije, Dalmacije in nazadnje Celeje, Petovione in Nevioduna.

Dragocena je predstavitev tlorisne podobe Emona. Prostor je bil skrbno pripravljen in z nasutjem prirejen za gradnjo mesta. Širina cest znaša 8, glavna kardo in dekuman pa sta široka po 14 dvojnih korakov. Ulice prekriva zbit prod, pesek in malta in niso tlakovane. Pločniki so zbiti iz gline in omejeni z vrsto kamnov. Sledi predstavitev kanalizacijskega sistema, iztok kloak v reko in njihovi podrobni načrti. Obramba obzidja je zasnovana na dveh vzporednih jarkih, katerih ostanki so najboljše prepoznani na severni strani. Obzidje je imelo 29 stolpov (po najnovejših, vendar ne tudi navedenih) raziskavah.

Sledi obravnava obzidja, stolpov, jarkov in stranskih vhodov, zazidanih v pozni antiki (zaradi manjšega števila prebivalstva?). Preskrba z vodo je domnevno potekala iz vodnjakov, kasneje, po Šmidovih raziskavah v 3. ali 4. st., pa je bil speljan vodovod iz kamnogoriških, golovških in nekaterih drugih izvirov. Glede na pomen, ki ga je nedvomno imela Emona v sklopu zapor v Julijskih alpah (*Claustra Alpium Iuliarum*), je moralo biti v mestu v pozni antiki prisotno veliko vojske. To dokazuje tudi odkriti poznoantični kopališči s pripadajočimi javnimi strukturami, kar govori močno v prid domnevi o gradnji vodovoda v tem obdobju.

Poglavje o namenski porazdelitvi mestne površine se začne z vprašanjem predcivilnih zgradb in njihovo tesno povezanostjo z vojaškim ali civilnim značajem naselbine, na kar pa ni moč odgovoriti. Trditve, ki so bodisi potrjevale ali odrekale Emoni vojaški karakter, so slonele večidel na historičnih virih in obliki naselja, pa tudi na napačni interpretaciji epigrafskih in arheoloških virov. Avtorica sicer identificira nekatere gradbene ostanke kot predcivilne, a se previdno ne opredeli za nobeno interpretacijo. Za kakršnokoli presojo je zagotovo neobhodno potrebna študija arheološkega gradiva iz obravnavanih plasti, za katere pa avtorica trdi, da so popolnoma uničene. Po samem načinu gradnje je negotovo sklepati o namembnosti, pa tudi o časovni opredelitvi in tako nedorečen argument, kot ugotavlja že sama avtorica, služi prej za špekulacije kot resno argumentacijo.

Tempelj, domnevno posvečen kapitolinski triadi, ki je bil razpoznan na podlagi okrasnih plošč, odkritih v sekundarni legi, naj bi nastal že v najstarejši fazi forumske zasnove. Škoda je, da avtorica ne daje analogij za zgodnjecesarske templeje z istim okrasom. Gotovo bo najnovejše delo M. Cavalierija o forumskih bazilikah v treh Galijah v mnogočem olajšalo tovrstne primerjalne študije (Cavalieri 2002).

Za poznavanje obstoja kultov se lahko naslonimo predvsem na ostanke epigrafskih spomenikov. Potrjen je obstoj avgustalov, svečnikov, ki so v mestu skrbeli za državni kult Rome in Avgusta. Znani so lokalni kult Ekorne, Labura, pa mnogi drugi iz italisko-grškega panteona (Šašel Kos 1999).

Zelo zanimivo je avtoričino razvijanje ideje arhitektke V. Kukoč, da je moč v zaokroženem vogalu stavbe na trgu Francoske revolucije prepoznati ostanke amfiteatra. Glede na to, da je na ostanke amfiteatra opozoril že Dolničar na prostoru današnjih Križank, bi mogli domnevati na tem mestu najbrž ostanke teatra. Brez arheoloških raziskav, pripominja avtorica sama, pa so vse to le domneve.

Brezkrajni razpravi o vključenosti Emone v Panonijo in s tem posredno vprašanju vojaškega tabora ali civilne naselbine je zadal odločilen sunek J. Šašel s poglobljenim pretresom virov (Šašel 1989). Sledili sta mu je M. Šašel Kos in avtorica s preglednimi članki. Še nadaljnje tehtanje istih argumentov kaže, da avtorice odgovori niso povsem prepričali. Odločila se je, da posveti celo poglavje Urbanizma vprašanjem vojaškega tabora, ponovno pretresa argumente, vendar končnega mnenja previdno ne izreče. Sledi obravnavo Sarjevih dokazov za tabor; nagrobnikov dveh vojakov 15. legije, mestnega obzidja, primerjave z velikostjo nekaterih drugih taborov in z izsledki študij na materialni kulturi najstarejših emonskih plasti, ki generalno in skorajda brez izjem sodijo v čas od poznega Avgusta dalje. Nakar se avtorica ponovno povrne k t. i. predcivilnim strukturam, suhozidnim bazam za lesene stavbe, katerih namen ni poznan, kakor tudi ne gradivo iz stratigrafskih plasti. Treba se je strinjati, da jih ni moč jemati kot argumentacijo h katerikoli zgornji trditvi in zato vprašanje legijskega tabora, ob očitni nezadostnosti naštetih argumentov, pustiti še nadalje odprto.

V zaključnem poglavju prvega dela so predstavljeni ostanki antične urbanizacije, ki jim je moč slediti skozi srednjeveško mestno zidovje do današnjih dni. Emona je bila, podobno kot velika večina antičnih mest, priročen kamnolom kasnejšim prebivalcem. Pomembno zmago pri ohranjanju emonskega obzidja je izbojeval šele F. Stele s pozivom vse evropski strokovni javnosti leta 1928. Žal so kasneje varstveniki kulturnih ostalin marsikateri boj za ohranjanje izgubili! Avtorica našteje ohranjene dele obzidja, vključnost antičnih urbanističnih ostankov v moderno mesto in arheološke parke na Mirju, Jakopičev vrt in Starokrščanski center ter nekaj manjših točk.

Sledijo štirje pregledni tlorisi antičnega mesta po gradbenih fazah, ki vneseni v raster sodobnega mesta delujejo zelo nepregledno. Na tem mestu bi bila dvobarvnost najbrž zares potrebna!

Sledi podrobna obravnava posameznih inzul, opisi izkopavanj, posameznih gradbenih faz in tlorisi. Ponekod so dodani poskusi

prostorske rekonstrukcije, npr. pri forumu. Žal so ponatisi risarskih rekonstrukcij starokrščanskega centra na str. 212 neprimerljivo slabši od prve objave izpred dvajsetih let (Plesničar Gec 1983). Dobrodošle so tudi objave tlorisov in prve interpretacije izkopavanj na gradbišču bodoče Univerzitetne knjižnice.

Kljub avtoričinemu doslednemu citiranju uporabljene literature, bi gotovo bilo zelo dobrodošlo sproti navajanje temeljnih objav izkopavanj ali obravnave izkopanega gradiva v poglavjih o posameznih inzulah. Objava nekaterih (verjetno le izbor) profilov je gotovo zelo dobra odločitev, vendar ne more v nobenem primeru nadomestiti *fundberihntnih* objav, ki jih v mnogih primerih za Emono še vedno pogrešamo. Če pomislimo na odnos matične muzejske hiše za sistematično obdelavo, publiciranje in razstavljanje emonskega gradiva, nas to upravičeno lahko zaskrbi.

Sledi slovarček antičnih krajevnih imen, ki jih avtorica dosledno ne sloveni, in moderna imena mest, seznam antičnih dolžinskih mer in seznam uporabljene literature.

Knjiga je razkošno opremljena, ena redkih, ki si dovoljuje celo barvno označene številke slik in angleški tekst v drugačni barvi, kar pa je seveda nujno (žal) močno dvignilo ceno publikacije. Četudi je bila knjiga nagrajena kot najlepše opremljeno znanstveno delo, moram reči, da sicer oprema ne doprinese k jasnosti in razvidnosti dokumentacije; slike in risbe so prenatlačene, ker se oblikovalka ni odločila za (grde) ločilne linije, zato je včasih nejasno, kje se kateri od načrtov neha in začne drugi, kot tudi ne, kaj spada k enemu in kaj k drugemu. Številčenje strani se zaradi iste barve rado meša s številkami slik. Izključno oblikovalki so lahko namenjeni podnapisi k slikam, ki so ponekod več kot dvajset cm oddaljeni od slike. Tako oblikovanje, pa naj je še tako bleščeče, služi samo sebi v namen, kar pa gotovo ni v prid znanstvenemu delu.

Publikacija prinaša veliko bero novih spoznanj, močno razširi vedenje o antičnem mestu in izrabi prostora. Zelo odmevno je avtoričino širše razmišljanje o problemih izvora mesta, ne more pa nadomestiti teamskega dela, ki bi ga institucionalno morali zagotoviti pri objavi takega kompleksa kot je antična Emona. In ta nemoč našega institucionalnega razmišljanja, nemoč prisluhniti potrebam današnjega uporabnika publikacij, obiskovalca muzejev in parkov ali nenazadnje izobražene slovenske javnosti, se kaže najbolj jasno v naši - nujno okleščeni ponudbi. Tudi neizmerni napor posameznika ne morejo nadomestiti vrzeli, ki čedalje bolj široko zijajo tam, kjer je nenadomestljivo potrebno usklajeno delo skupine raziskovalcev.

Knjiga je nastala v času, ko se je bližala vroča razprava o Emoni kot panonskem ali italiskem mestu h končni razrešitvi in se nedavno razpletla z odkritjem mejnika med Nauportom in Emono (Šašel Kos 2002). Vendar v pričujočem delu teh perečih znanstvenih vprašanj ni zaslediti, avtorica se jih sicer res dotakne, a tudi spretno izogne in dosledno ne izreka svojega mnenja in se raje odloča v prid splošnega diskurza o izvoru rimske urbane civilizacije, o vplivu grške in etruščanske kulture, kar je sicer nedvomno splošnemu znanju potrebno, v tem delu pa je bila njena odločitev na škodo bistvenih vprašanj o Emoni.

S pričujočim zapisom se ugledni raziskovalki Emone dr. Ljudmili Plesničar Gec iskreno zahvaljujem, da sem imela priložnost sodelovati v njenem kabinetu v Mestnem muzeju Ljubljana in graditi svoje znanje na gradivu iz Emone med leti 1986 in 1997.

CAVALIERI, M. 2002, *Auctoritas Aedificiorum. Sperimentazioni urbanistiche nei complessi forum-basilica delle Tres Galliae et Narbonensis durante i primi tre secoli dell'impero.* - Parma.

PLESNIČAR GEC, L. 1983, *Starokrščanski center v Emoni.* - Kat. in monogr. 21.

ŠAŠEL, J. 1989, Zur verwaltungstechnischen Zugehörigkeit Emonas. - *Acta Arch. Acad. Sc. Hung.* 41, 169-174 (= *Opera selecta*, Ljubljana 1992, 707-714).

ŠAŠEL KOS, M. 1999, *Pre-Roman Divinities of the Eastern Alps*

and Adriatic. - Situla 38, Ljubljana.
 ŠAŠEL KOS, M. 2002, The boundary stone between Aquileia and Emona. - *Arh. vest.* 53, 373-382.

Verena VIDRIH PERKO

Janka Istenič: *Poetovio, zahodna grobišča I. Grobne celote iz Deželnega muzeja Joanneuma v Gradcu. / Poetovio, The Western Cemeteries I. Grave-Groups in the Landesmuseum Joanneum, Graz.* Prispevek Małgorzata Daszkiewicz in Gerwulfa Schneiderja. Katalogi in monografije 32. Narodni muzej Slovenije, Ljubljana 1999. ISBN 961-6169-12-2. 244 strani, 201 slika (112 barvnih), 5 prilog, dvojezično slovensko in angleško.

Janka Istenič: *Poetovio, zahodna grobišča II. Grobne celote iz Deželnega muzeja Joanneuma v Gradcu. Katalog / Poetovio, The Western Cemeteries II. Grave-Groups in the Landesmuseum Joanneum, Graz. Catalogue.* Katalogi in monografije 33. Narodni muzej Slovenije, Ljubljana 2000. ISBN 961-6169-13-0. 437 strani, 177 tabel, dvojezično slovensko in angleško.

V delu Janke Istenič je objavljeno 784 grobov, ki izvirajo z zahodnih grobišč Petovione in jih hrani Deželni muzej Joanneum v Gradcu. Grobišče je odkril Franc Ferk leta 1888 in izkopavanja na njem pomenijo začetek arheoloških raziskovanj Petovione. Najdbe, ki so prišle v Joanneum, so bile izkopane v letih 1889 do 1895, nekaj pa tudi v letih 1907 in 1908.

Grobovi sodijo v čas od 1. do 4. st. in so vsebovali 1747 predmetov. Gre za eno največjih izkopanih rimskih nekropol v Sloveniji, ki je bila že takoj prepoznana kot izredno pomembna. Arheologi so gradivo, ki ga hranijo v Joanneu, uporabili za temeljne študije srednjeevropske rimske provincialne arheologije. Otto Fischbach je leta 1896 na petovionskem materialu utemeljil tipologijo rimskih oljenk (*Römische Lampen aus Poetovio im Besitze des steiermärkischen Landesmuseums "Joanneum", Mittheilungen des Historischen Vereins für Steiermark* 44, 3-64). To gradivo je vključila tudi Dora Ivány leta 1935 v obravnavo panonskih oljenk (*Die pannonischen Lampen, Dissertationes Pannonicae* 2/2, Budapest). Tudi druge kategorije najdb z grobišča so bile vključene v osnovne preglede rimskega gradiva iz Panonije. Keramiko je upoštevala Eva Bónis (*Die kaiserzeitliche Keramik von Pannonien, Dissertationes Pannonicae* 2/20, Budapest 1942), fibule Erzsébet Patek (*Verbreitung und Herkunft der römischen Fibeltypen in Pannonien, Dissertationes Pannonicae* 2/19, Budapest 1942), steklo Andrea Benkő (*Üvegcorpus, Régészeti füzetek* 2/11, Budapest 1962) in noriško-panonsko nošo Jochen Garbsch (*Die norisch-pannonische Frauentracht im 1. und 2. Jahrhundert, Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte* 11, München 1965). Nagrobniški in drugi ostanki kamnite nagrobne arhitekture so bili vključeni v *CIL* III in v V. Hoffiller, B. Saria, *Antike Inschriften aus Jugoslawien I* (Zagreb 1938).

Nikoli pa ni bilo grobišče obravnavano sistematično in v celoti. To je razumljivo, saj velika količina gradiva in dokumentacije zahteva že sama po sebi izjemno velik raziskovalni napor. Pri zahodnih grobiščih Petovione pa je analizo še dodatno otežila zelo težko čitljiva, pomanjkljiva in le delno ohranjena dokumentacija, ki je opravljena v različnih institucijah v Avstriji in Sloveniji.

Obravnavo zahodnih grobišč Petovione je Janka Istenič razdelila v dve knjigi. V prvi predstavlja zgodovino raziskav, dokumentacijo, topografijo in način pokopa. Sledijo razprave o različnih vrstah arheološkega gradiva. Druga knjiga prinaša katalog grobov.

S preučevanjem dokumentacije je avtorica lahko locirala tri četrtine grobov na katastrske parcele. Z natančnim lociranjem, kartografsko predstavitevijo in tudi objavo arhivskih virov (načrtov) so postavljeni trdni temelji arheološke topografije grobišč na desnem bregu Drave

Rekonstruirane so bile tiste grobne celote, za katere podatki v inventarnih knjigah to omogočajo. Zelo malo je znanega o

načinu pokopa. V grobnem ritualu so bili ugotovljeni močni vplivi iz severne in srednje Italije z nekaterimi "neitalskimi elementi". Ta analiza ni bila vključena v prvo knjigo, temveč je objavljena posebej: J. Istenič, The western cemetery of Poetovio: burial evidence and cultural identity, *Histria Antiqua* 8, 2002, 165-173.

Ker so arhivski podatki skopi in nepopolni, se je avtorica usmerila predvsem k neposrednemu proučevanju predmetov iz grobov.

Pri datacijah in opredelitvah tipov kovinskih, steklenih, koščenih in jantarnih predmetov se je naslonila na že obstoječe tipologije. Osnovna datacija in s tem povezana literatura je podana v drugi knjigi, v katalogu. Le v primerih, ko je bila potrebna širša obravnavo, jo najdemo v glavnem besedilu - v prvi knjigi. S tem je avtorica želela doseči večjo preglednost in ohraniti v glavnem besedilu prostor predvsem za izvirna besedila (in ne na primer za enostavno datiranje po analogijah v obstoječih objavah.)

Keramiki, s posebnim poudarkom na ekonomskih vidikih, je posvečen najpomembnejši del razprave. Petoviona je bila pomembno središče lončarske proizvodnje, saj so obsežna zaščitna raziskovanja v sedemdesetih in na začetku osemdesetih let odkrila velike lončarske obrate v vzhodnih predmestjih. Pri proučevanju keramike je bilo v središču vprašanje identifikacije petovionske lokalne proizvodnje, razširjenost petovionskih izdelkov in izvorov uvožene keramike.

Uvožena keramika je bila določena s pomočjo primerjave s splošno znanimi izdelki italjskih, galskih in germanskih delavnic, tipologija oljenk je bila dopolnjena.

Večina ostalih keramičnih predmetov je bila opredeljena po na novo izdelani tipološki shemi. Neodvisno od oblike je Isteničeva lončenino na podlagi opazovanja keramike kot materiala razdelila v 21 skupin, ki jih imenuje fabrikati. Skupine so natančno opisane in predstavljene z barvnimi fotografijami. Pri preučevanju keramike barvne slike pomenijo pripomoček, ki olajša razumevanje in odpravlja številne nesporazume.

Isteničeva je ugotovila izvor keramičnih fabrikatov s pomočjo referenčnih skupin. Reference so bili neuspešno žgani izdelki iz lončarskih peči v Rabelčji vasi, predmeti iz lončarske peči na Spodnjih Hajdini, izdelki s pečati, za katere se domneva, da so oznake petovionskih lončarjev, ter posode, katerih oblike so značilne za Petoviono. Za lokalno proizvodnjo je značilna oksidacijsko žgana keramika F 7 in njena redukcijsko žgana različica F 8. Prva obsega 71% petovionskih izdelkov, druga pa le 11%. Poleg teh dveh je še osem lokalnih fabrikatov, ki pa so bistveno manj številčni.

Mineraloške in kemične analize ter druge tehnološke študije, ki sta jih v posebnem poglavju prispevala Małgorzata Daszkiewicz in Gerwulf Schneider, so potrdile in dopolnile ugotovitve o izvoru fabrikatov rimskih posod in oljenk. Večina vzorcev fabrikatov F 7 in F 8 sodi v dve skupini, ki sta obe lokalnega izvora. Analize so zajele tudi vzorce drugih domnevno lokalnih fabrikatov, za katere se je tudi pokazalo, da izvirajo najverjetneje iz širšega območja Petovione.

Lokalna keramika prevladuje v grobovih vseh časovnih obdobjih, približno četrtina keramičnih predmetov pa je uvožena. Veliko večino uvoženih predmetov predstavljajo italške oljenke iz 1. st. in prve polovice 2. st. Uvoz začne upadati že na začetku 2. st., bistveno pa se zmanjša na začetku druge polovice 2. st.

Večina loncev in skled oblikovno izhaja iz latenske tradicije, italške vzore pa je posnemal velik del namiznega posodja. Po kakovosti del teh posnetkov komajda zaostaja za italjskimi vzori. Lončarska proizvodnja, ki je posnemala italške vzore, se je razvila že v poznoavgustejskem ali zgodnjeterberskem času.

Isteničeva je razširjenost petovionskih izdelkov ugotavljala s pregledovanjem keramike z najdišč vzhodne Slovenije, severozahodne Hrvaške, deloma z Madžarske in v Falviji Solvi. Opra se je na fabrikate, deloma na oblike in na sicer redke pečate. Pokazalo se je, da je tržišče petovionske keramike na zahodu, ob cesti proti Celeji, segalo gotovo do Spodnjega Grušovja - to je okoli 40 km daleč. Med celjsko keramiko petovionskih izdelkov ni našla. Ob Dravi navzgor se da zasledovati petovionske